

POSTANOWIENIE

Dnia 13 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorczyk

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z wniosku Spółdzielni Mieszkaniowej O. w B.

przy uczestnictwie P. S.A. w L.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 13 kwietnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 11 grudnia 2015 r., sygn. akt V Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie I ppkt 1, 2, 4 i 5
oraz w punkcie II i przekazuje sprawę w tym zakresie Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Spółdzielnia Mieszkaniowa „O.” w B. wniosła o ustanowienie służebności przesyłu obciążającej nieruchomość stanowiącą działkę ewidencyjną nr (...) położoną w B., przy ulicy P., K., K. i W. na rzecz przedsiębiorcy P. S.A. z siedzibą w L., polegającej na znoszeniu istnienia na nieruchomości obciążonej, w przestrzeni nad i pod powierzchnią tej nieruchomości bliżej opisanych urządzeń przesyłowych oraz prawa korzystania przez uczestnika z tej nieruchomości w

sposób bliżej opisany we wniosku za wynagrodzeniem w kwocie 46 092 zł. Wnioskodawca domagał się także ustalenia opłaty za istnienie służebności przesyłu na przyszłość w kwocie po 1 475 zł rocznie.

Postanowieniem z dnia 12 listopada 2014 r. Sąd Rejonowy w P. oddalił wniosek. Ustalił, że zabudowana działka gruntu nr (...) położona w B., przy ulicy P., K., K. i W., dla której Sąd Rejonowy w P. prowadzi księgę wieczystą o nr (...)/7 stanowi przedmiot współwłasności wnioskodawcy. Z protokołu odbioru z dnia 17 marca 1962 r. wynika, że na działce tej zostały w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku wybudowane urządzenia przesyłowe w postaci stacji trafo 315 kva przy ul. W. W dniu 27 listopada 1962 r. Wydział Spraw Wewnętrznych Prezydium Powiatowej Rady Narodowej wydał zezwolenie na wejście na grunty stanowiące własność prywatną na cele budowy linii energetycznej 15 kv oraz stacji transformatorowej 15/04 kv w przy ul. P.. W dniu 5 października 1964 r. wymieniony organ wydał zezwolenie na wejście na grunty stanowiące własność prywatną w celu budowy linii energetycznej 15 kv przy ul. S. Na podstawie decyzji wydanej przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w P. w dniu 16 lutego 1968 r. o lokalizacji szczegółowej, na osiedlu mieszkaniowym, położonym na nieruchomości objętej wnioskiem, zostały wybudowane urządzenia energetyczne w postaci linii napowietrznej wraz z dwiema stacjami transformatorowymi oraz słupami. Zgodnie z protokołem odbioru technicznego obiektu energetycznego z dnia 20 lutego 1969 r. stacja (...) i linia 15 kv zostały odebrane bez usterek. Na podstawie dowodów z dokumentów Sąd pierwszej instancji odtworzył przebieg przekształceń organizacyjnych i własnościowych przedsiębiorstwa państwowego - pierwotnego posiadacza urządzeń przesyłowych objętych wnioskiem, ich zakres i charakter. Wobec wykazania następstwa prawnego uczestnika postępowania po podmiotach, które wybudowały i następnie użytkowały wskazane urządzenia przesyłowe oraz wobec ustalonego czasu korzystania z objętej wnioskiem nieruchomości w zakresie niezbędnym do eksploatacji tych urządzeń co najmniej od dnia 17 lutego 1968 r., Sąd Rejonowy uznał, że z dniem 17 lutego 1988 r., a więc po upływie 20 lat, doszło do zasiedzenia na rzecz uczestnika, który uzyskał posiadanie nieruchomości w zakresie urządzeń w dobrej wierze, nieodpłatnej służebności gruntowej odpowiadającej treścią służebności przesyłu, obciążającej nieruchomość

wnioskodawcy, o treści opisanej w uzasadnieniu orzeczenia. Z tych przyczyn oddalił wniosek o ustanowienie na nieruchomości służebności przesyłu.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy, Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 11 grudnia 2015 r. zmienił postanowienie Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że ustanowił służebność przesyłu obciążającą bliżej opisaną nieruchomość objętą księgą wieczystą nr (...)/7 na rzecz P. SA w L. i jej następców prawnych, polegającą na znoszeniu istnienia na tej działce, w przestrzeni nad i pod powierzchnią, bliżej opisanych urządzeń, zgodnie z opisaną szczegółowo mapą sporządzoną przez uprawnionego geodetę W. R. Ustalił, że służebność obejmuje prawo dostępu, wejścia, przechodu i przejazdu w celu dokonywania czynności związanych z konserwacją, naprawami modernizacyjnymi, remontami oraz przeprowadzaniem innych napraw lub usuwania awarii linii elektroenergetycznej i transformatora oraz eksploatacyjnej wycince drzew i krzewów, zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawcy wynagrodzenie w kwocie 46 092 zł oraz oddalił wniosek w pozostałej części.

Sąd drugiej instancji wskazał, że w jego ocenie, nie istnieje prawna możliwość nabycia przed dniem 3 sierpnia 2008 r. służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu w drodze zasiedzenia. Przytoczył podzielane przez siebie poglądy prawne Sądu Okręgowego we Wrocławiu wyrażone w postanowieniu tego Sądu skierowanym do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 28/13 o zbadanie, czy art. 292 w zw. z art. 172 § 1 i art. 285 § 1 i 2 k.c. w zakresie, w jakim stanowią podstawę prawną nabycia w drodze zasiedzenia przed 3 sierpnia 2008 r. służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, są zgodne z art. 64 ust. 3 w związku z art. 31 ust. 3, art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1, art. 21 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji, a także z art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175).

Powołując się na treść uzasadnienia postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2014 r. w sprawie P 28/13, umarzającego postępowanie w tej sprawie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku, Sąd Okręgowy podniósł, że ukształtowana licznymi orzeczeniami Sądu

Najwyższego linia orzecznicza dopuszczająca zasiedzenie przez przedsiębiorcę przesyłowego przed dniem 3 sierpnia 2008 r. służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu została przerwana uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13 i w konsekwencji uznał, że Sąd Rejonowy wadliwie oddalił wniosek, naruszając art. 292 k.c. w zw. z art. 172 § 1 k.c., a nadto art. 31 ust. 3, art. 64 i art. 2 Konstytucji, a także art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Zwrócił ponadto uwagę na niespójność argumentacji Sądu Rejonowego, który z jednej strony stwierdził, że uczestnikowi nie przysługiwał tytuł prawny do władania nieruchomością, ponieważ przedłożone decyzje administracyjne albo nie dotyczą tej nieruchomości albo nie dają prawa do korzystania z niej, z drugiej zaś strony przyjął, że poprzednik prawny uczestnika wszedł w posiadanie gruntu w zakresie niezbędnym do korzystania z urządzeń przesyłowych w dobrej wierze. Uczestnik nie mógł, zdaniem Sądu Okręgowego, nabyć służebności w drodze zasiedzenia w 1988 r., ponieważ w tym czasie reprezentował Skarb Państwa. Okres zasiedzenia mógł rozpocząć swój bieg co najwyżej w dniu 3 sierpnia 2008 r., w którym dodano do kodeksu cywilnego art. 305¹- 305⁴, ale przewidziany przepisami kodeksu cywilnego termin zasiedzenia jeszcze nie upłynął. Kierując się tymi motywami Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone postanowienie przez uwzględnienie wniosku o ustanowienie służebności przesyłu.

W skardze kasacyjnej uczestnik postępowania, zarzucając naruszenie art. 172 § 1 i § 2 k.c. w związku z art. 292 k.c. w związku z art. 352 § 1 k.c. oraz art. 244 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, wniósł o uchylenie postanowienia w zaskarżonej części i wydanie przez Sąd Najwyższy orzeczenia co do istoty sprawy lub przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ramach aktualnego modelu postępowania apelacyjnego, Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę na nowo, z czym wiąże się powinność przeprowadzenia ponownej samodzielnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, poczynienia własnych ustaleń stanowiących podstawę faktyczną

rozstrzygnięcia Sądu oraz prawidłowej subsumcji faktów pod właściwe normy prawa materialnego. Na Sądzie drugiej instancji spoczywa także obowiązek ustosunkowania się do wszystkich zarzutów apelacji rzutuujących na treść orzeczenia, a jego uzasadnienie powinno nie tylko zawierać obligatoryjne elementy składowe wskazane w art. 328 § 2 k.p.c. (w związku z art. 391 § 1 k.p.c., zatem w zakresie wynikającym z realiów każdej indywidualnie traktowanej sprawy), ale także wyjaśniać stronom motywy rozstrzygnięcia, co ma szczególne znaczenie w przypadku orzeczenia reformatoryjnego.

Uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia nie spełnia jednak tych wymogów, przez co nie poddaje się kontroli kasacyjnej. Sąd Okręgowy nie wskazał podstawy faktycznej swojego rozstrzygnięcia, albowiem nie poczynił własnych ustaleń faktycznych ani nie wskazał jednoznacznie, że podziela i uznaje za własne ustalenia Sądu Rejonowego. Skarżący zarzucił w apelacji naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez wadliwe uznanie przez Sąd Rejonowy, iż złożone do akt przez uczestnika postępowania dokumenty w postaci zezwoleń, decyzji oraz protokołów odbioru, dotyczą działki nr (...) i posadowionej na niej infrastruktury przesyłowej w postaci linii elektroenergetycznej i stacji transformatorowej. Tymczasem w oparciu o te właśnie dowody Sąd Rejonowy poczynił kluczowe dla wyniku sprawy ustalenia faktyczne, czyli jednak przyjął, że mają one odniesienie do działki objętej wnioskiem. Trudno jednak nie dostrzec niespójności i sprzeczności wywodów Sądu Rejonowego, objętych zarzutami apelacji. Z jednej bowiem strony Sąd Rejonowy wskazał, że z wymienionych dokumentów wynika, iż urządzenia przesyłowe znajdujące się na działce nr (...) zostały protokolarnie odebrane w dniu 20 lutego 1969 r. i odbiór ten uważa za pierwszą czynność wskazującą na objęcie przez poprzednika prawnego uczestnika w posiadanie służebności gruntowej o treści odpowiadającej treścią służebności przesyłu, rozpoczynającą bieg zasiedzenia tej służebności, by w innym miejscu wskazać, że dniem tym jest 16 lutego 1968 r. Z jednej strony Sąd Rejonowy ustala, że w dniu 27 listopada 1962 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej wydało na rzecz Zakładu Energetycznego (...) w W., poprzednika prawnego uczestnika postępowania, zezwolenie na wejście na grunt stanowiący własność prywatną w celu budowy linii energetycznej 15 kv oraz stacji transformatorowej 15/04 w miejscowości B. przy ul. P., by następnie

stwierdzić, że uczestnik postępowania nie wykazał tytułu prawnego do korzystania z nieruchomości objętej wnioskiem w celach związanych z wybudowaną tam infrastrukturą przesyłową, albowiem nie przedstawił decyzji administracyjnej opartej na art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości. Tymczasem z treści przedłożonej decyzji (zezwolenia) z dnia 27 listopada 1962 r. wynika jednoznacznie, że została ona wydana właśnie na podstawie art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości i na mocy tej decyzji osobom upoważnionym przysługuje prawo dostępu do opisanych w niej urządzeń elektroenergetycznych w celu ich naprawy i konserwacji. Decyzja ta zawiera pouczenie o przysługującym prawie do odszkodowania oraz prawie do złożenia w określonym w niej trybie i terminie odwołania od decyzji. Kolejna sygnalizowana przez apelującego wątpliwość dotyczy niespójności między przyjęciem przez Sąd pierwszej instancji, że poprzednik prawny uczestnika objął posiadanie służebności gruntowej podobnej do przesyłu w dniu 17 lutego 1968 r. w dobrej wierze (art. 7 k.c.) i jednocześnie uznaniem, że termin niezbędny do jej nabycia przez zasiedzenie wyniósł 20 lat i upłynął w dniu 17 lutego 1988 r., podczas gdy przed dniem 1 października 1990 roku, termin zasiedzenia nieruchomości (a więc także służebności gruntowej - art. 292 zd. 2 k.c.) w dobrej wierze wynosił, zgodnie z ówczesnym brzmieniem art. 172 k.c., 10 lat, a w złej wierze 20 lat. Tych wszystkich podniesionych w apelacji wnioskodawcy zarzutów i wątpliwości, zwłaszcza dotyczących prawidłowości oceny dowodów i ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego, mających istotne znaczenie dla wyniku sprawy, Sąd Okręgowy nie wyjaśnił i nie rozstrzygnął. Brak własnych stabilnych ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego nie pozwala w tej sytuacji na prawidłową ocenę sformułowanego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia prawa materialnego - art. 172 § 1 i 2 w zw. z art. 292 w zw. z art. 352 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do zmiany postanowienia Sądu Rejonowego przez uwzględnienia wniosku. Zastosowanie norm prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję, stąd brak lub niedostatek stosownych ustaleń uzasadnia kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia

2012 r., II PK 117/11, nie publ.). Ocena prawidłowości zastosowania, wskazanego w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, przepisu prawa materialnego jest możliwa tylko w sytuacji, gdy pozwalają na nią ustalenia sądu drugiej instancji, stanowiące podstawę faktyczną wydania zaskarżonego wyroku (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, Nr 9, poz. 128, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11.03.2003 roku, V CKN 1825/00, IC Biuletyn Sądu Najwyższego 2003, nr 12, s. 46, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2004 r., V CK 92/04, nie publ.).

Trafność podniesionego zarzutu kasacyjnego prowadziła do uwzględnienia skargi, niemniej jednak należy wskazać, że nie można także podzielić co do zasady wywodów prawnych Sądu Okręgowego, kwestionujących wieloletnią i ugruntowaną linię orzecniczą Sądu Najwyższego zgodnie z którą w okresie przed wprowadzeniem do kodeksu cywilnego z dniem 3 sierpnia 2008 r., instytucji służebności przesyłu dopuszczalne było nabycie w drodze zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, zaś okres występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie art. 305¹-305⁴ k.c. podlega doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia tej służebności (por. uchwały Sądu Najwyższego: z 17 stycznia 2003 r., III CZP 79/02, OSNC 2003, Nr 11, poz. 142, z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, Biuletyn SN 2008, nr 10, s. 8, z dnia 2 czerwca 2010 r., III CZP 36/10, OSNC 2010, Nr 12, poz. 163, z dnia 21 stycznia 2011 r., III CZP 124/10, OSNC 2011, Nr 9, poz. 99, z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, Nr 12, poz. 139, oraz z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZP 31/13, OSNC 2014, Nr 2, poz. 11, wyrok z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 389/08, niepubl., postanowienia: z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08, niepubl., z dnia 8 września 2006 r., II CSK 112/06, niepubl., z dnia 5 czerwca 2009 r., I CSK 392/08, niepubl., z dnia 22 lipca 2010 r., I CSK 606/09, niepubl., z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 45), z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, niepubl., z dnia 26 lipca 2012 r., II CSK 752/11, "Glosa" 2013, nr 1, s. 58, dnia 6 lutego 2013 r. V CSK 129/12, niepubl., z dnia 7 października 2016 r., I CSK 633/15, nie publ., z dnia 15 listopada 2016 r., III CSK 422/15, nie publ., z dnia 8 września 2016 r., II CSK 822/15, nie publ.).

Wywody Sądu drugiej instancji opierają się na błędnym rozumieniu przez ten Sąd (z powołaniem się na postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2014 r., P 28/13, OTK-A 2014, nr 7, poz. 84), uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13 (OSNC 2014, nr 7-8, poz. 68). Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że w wyniku jej podjęcia doszło do zmiany czy też przełamania dotychczas ustalonego poglądu prawnego zawartego w przytoczonych orzeczeniach. Przedmiotem rozstrzygnięcia w omawianej uchwale nie była jednak kwestia dopuszczalności zasiedzenia służebności gruntowej podobnej do przesyłu, lecz zagadnienie prawne dotyczące relacji między wykonywaniem uprawnień w zakresie wynikającym z decyzji wydanej na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (jedn. tekst: Dz. U. z 1974 r. Nr 10, poz. 64 ze zm.), a posiadaniem i korzystaniem przez przedsiębiorcę przesyłowego bez tytułu prawnego z cudzego gruntu w zakresie niezbędnym do eksploatacji infrastruktury przesyłowej w sposób trwały, prowadzący - według przytoczonego orzecznictwa Sądu Najwyższego - do nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu. Sąd Najwyższy stwierdził w uchwale z dnia 8 kwietnia 2014 r., że realizacja uprawnień w zakresie wskazanym w decyzji administracyjnej wydanej na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, stanowiącej tytuł prawny do ich wykonywania, nie prowadzi do nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu. W uzasadnieniu tej uchwały wskazano, że decyzja wprowadzająca trwałe ograniczenie prawa własności nieruchomości obowiązujące każdego (także kolejnego) jej właściciela, jest dla przedsiębiorcy przesyłowego tytułem prawnym do stałego korzystania z wymienionej w decyzji nieruchomości, stąd legitymujący się nią przedsiębiorca nie posiada cudzego gruntu w sposób skierowany przeciwko jego właścicielowi i mogący doprowadzić do nabycia służebności gruntowej w drodze zasiedzenia. Wbrew więc odczytaniu tej uchwały przez Trybunał Konstytucyjny i Sąd Okręgowy, nie stanowi ona przełamania czy też zakwestionowania lub zmiany dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego zawartego w przytoczonych wyżej orzeczeniach. Sąd Okręgowy nie wskazał zresztą orzeczenia Sądu Najwyższego negującego wskazane w nich poglądy, a wydane po

zapadnięciu uchwały z dnia 8 kwietnia 2014 r.) III CZP 87/13; orzeczenia Sądu Najwyższego wręcz świadczą o ich kontynuacji (por. uchwała z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 76/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 138, uchwała z dnia 23 marca 2016 r., III CZP 101/15, OSNC 2017, nr 2, poz. 18, orzeczenia z dnia 15 października 2015 r., II CSK 853/14, nie publ., z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 224/15, nie publ., z dnia 3 marca 2016 r., II CSK 283/15, nie publ., z dnia 15 kwietnia 2016 r., I CSK 226/15, nie publ., z dnia 7 października 2016 r., I CSK 633/15, nie publ., z dnia 12 października 2016 r., II CSK 49/16, z dnia 15 listopada 2016 r., III CSK 422/15, nie publ., z dnia 8 września 2016 r., II CSK 822/15, nie publ.).

W odniesieniu do wywodów Sądu Okręgowego dotyczących rozważanego problemu z punktu widzenia art.1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności należy podnieść, że Europejski Trybunał praw człowieka w Strasburgu decyzją z dnia 17 maja 2016 r. nr 8585/13 odrzucił - na podstawie art. 35 ust. 3 litera a i 4 Konwencji - skargi obywateli polskich wniesione w związku z orzeczeniami sądów polskich orzekającymi o dopuszczalności zasiedzenia przez przedsiębiorców przesyłowych służebności gruntowych o treści służebności przesyłu, oparte na zarzutach naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji. W uzasadnieniu tej decyzji Trybunał, po analizie ustawodawstwa polskiego oraz orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego wskazał, że skarżący nie wykazali, aby przysługiwało im roszczenie, którego wykonalność była wystarczająco ustalona, a tym samym nie mogą argumentować, iż dysponowali "mieniem" w rozumieniu art. 1 Protokołu nr 1. W konsekwencji, orzeczenia sądów krajowych w przedmiocie zasiedzenia służebności, które dotyczyły trzydziestu skarżących, oraz orzeczenia o ograniczeniu prawa własności ze względu na historyczne decyzje administracyjne, które dotyczyły trzech skarżących, nie sprowadzały się do ingerencji w korzystanie z ich mienia.

W tym stanie rzeczy orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

jw